

הוואקום השלטוני בלבנון והשלכותיו על ישראל

אורנה מזרחי | 15 בנובמבר, 2022 | גיליון 1660

סיום כהונתו של נשיא לבנון בטרם נבחר לו מחליף הוביל שוב לוואקום שלטוני, אך הפעם חמור יותר מאשר בעבר משום שהממשלה גם היא ממשלת מעבר. הרכבו הנוכחי של הפרלמנט, האחראי לבחירת הנשיא, והמחלוקות הפנימיות בשורותיו מקשים על בחירתו של מועמד מוסכם. חזבאללה מנסה לקדם את סולימאן פרנג'יה כמועמד מטעמו ובמקביל חוסם אפשרות לבחירת אחרים. מצב זה, אם ימשך, אך יחמיר את המשבר בלבנון הכושלת. מבחינת ישראל, בטווח הקרוב לא צפוי שינוי ניכר במאזן ההרתעה מול חזבאללה וביישום ההסכם עם לבנון, אך בטווח הארוך, כאוס בלבנון עלול לגרום להשלכות שליליות לישראל.

ב-31 באוקטובר הסתיימה רשמית תקופת כהונתו של מישל עוון, נשיא לבנון בשש השנים האחרונות, וטרם נבחר לו מחליף עקב היעדר הסכמה במערכת הפוליטית לגבי יורשו. אין זו הפעם הראשונה שלבנון נותרת ללא נשיא. המקרה הבולט ביותר בעבר היה פער של יותר משנתיים בין תחילת כהונתו של מישל עוון (באוקטובר 2016) לבין סיום תפקידו של קודמו, מישל סולימאן (במאי 2014). ואולם בנסיבות הנוכחיות, היעדרו של הנשיא מייצר קושי כפול ומכופל, הן על שום המשבר הכלכלי החמור ביותר שידעה לבנון בתולדותיה, ההולך ומחמיר, והן משום שגם הממשלה הנוכחית הינה ממשלת מעבר מאז הבחירות האחרונות לפרלמנט (15 במאי 2022) בשל חוסר היכולת של גורמי הכוח המרכזיים במדינה להגיע להסכמה לגבי הרכבה של ממשלה חדשה.

בנאום שנשא עוון ביום פרישתו, ניכרה שאיפתו להותיר מורשת של עשייה חיובית, תוך הדגשת השגתו של הסכם תיחום הגבול הימי עם ישראל, והטלת האחריות למצב החמור שאליו נקלעה לבנון על יריביו במערכת הפוליטית. הוא השתלח בהנהגה ובאנשי מערכת המשפט על פעילותם רק בשם האינטרסים האישיים שלהם ולא לטובת העם הלבנוני, קרא לפעול למיגור השחיתות וטען כי הוא מותיר אחריו מדינה שנבזזה. נראה כי מאמציו אלה של עוון לא יסייעו לשנות את תודעת הציבור בלבנון בדבר תרומתו של עוון לקריסת המדינה ואוזלת ידו לקדם פתרונות, וכן לגבי אי-הבאתם לדין של האחראים לפיצוץ שאירע בנמל ביירות (אוגוסט 2020). בנוסף, בציבור הלבנוני ניכרות תחושות קשות ביחס ללגיטימציה שסיפק עוון לחזבאללה, אשר התחזק צבאית ופוליטית במהלך נשיאותו והפך לגורם משפיע מרכזי במערכת הלבנונית.

על פי החוקה הלבנונית, בהיעדר נשיא עוברות סמכויותיו לממשלה, אך באופן מוגבל. הפרקטיקה שהייתה נהוגה עד כה היא, שבהיעדר נשיא תתקבלנה החלטות הממשלה פה

אחד בלבד. עם זאת, קיימת מחלוקת לגבי השאלה האם ממשלת המעבר הנוכחית בראשות נג'יב מיקאטי, אשר לא זכתה באישור הנשיא והפרלמנט, יכולה למלא תפקיד זה. לכאוס הפוליטי תרם גם הנשיא היוצא, אשר חתם יום לפני עזיבתו על צו המאשר את התפטרותה של ממשלת המעבר מתוך האינטרס האישי והמפלגתי שלו לערער את מעמדו של מיקאטי, אשר עימו לא הצליח להגיע להסכמה לגבי הרכב הממשלה החדשה. מיקאטי עצמו דחה מהלך זה של עוון וממשיך בתפקידו, והוא אף זוכה בתמיכת רוב המפלגות למעט המפלגה הנוצרית "הזרם הלאומי החופשי" של עוון וחתנו ג'ובראן בסיל. גם חזבאללה העביר מסר בדבר חוסר רצונו להחרים את הממשלה הזמנית, אך הדגיש כי ממשלה זו לא יכולה לקבל החלטות חשובות או חד-צדדיות ועליה להתכנס רק במקרים חריגים. בהתייחסות לביקורת כלפיו קרא מיקאטי ב-10 בנובמבר לפרלמנט לפעול במהרה למינוי נשיא וכן טען כי הממשלה ממלאת את התחייבויותיה על פי החוק ואין לה כוונה ליטול סמכויות לא לה, בעוד שקיימים גורמים שמנסים להכשיל מינוי נשיא חדש.

בחירת הנשיא החדש הינה באחריות הפרלמנט, אך הרכבו הנוכחי מקשה במיוחד על השגת הסכמה כלשהי. למחנה תומכי חזבאללה ("ה-8 במארס"), אשר נחלש בבחירות האחרונות, חסר הרוב הדרוש לבחירת המועמד מטעמו. למחנה זה רק כ-60 חברי פרלמנט, בעוד שלבחירת הנשיא נדרש רוב של שני שלישים (86 מתוך 128 חברי הפרלמנט בסיבוב הראשון ורוב רגיל של 65 בסיבוב השני, אם הוא נערך באותה ישיבה). מנגד, האופוזיציה מפולגת מאוד. היא כוללת שני גושים מרכזיים: הראשון – שרידי מחנה "ה-14 במארס", המתנגדים לחזבאללה ולשימור מורשתו של עוון; השני – גוש השינוי, הכולל רסיסי מפלגות עצמאיות שאינן משויכות למחנות המסורתיים.

עד כה נערכו חמישה כינוסים של הפרלמנט לבחירת נשיא (בין ה-20 באוקטובר ל-10 בנובמבר), אך ללא הכרעה (יזכר, כי מישל עוון נבחר רק לאחר 45 ישיבות פרלמנט). המועמד העיקרי שעמד להצבעה עד כה היה מישל מעווד (בנו של הנשיא לשעבר רנה מעווד), השייך לגוש מתנגדי חזבאללה ולטענת הארגון נתמך על ידי ארצות הברית. בישיבה החמישית זכה מעווד בתמיכת 44 חברי פרלמנט בלבד מקרב מתנגדי חזבאללה. חברי גוש השינוי, הרואה בו נצר של ההנהגה הישנה, לא תמכו בו. בכל מקרה, בידי חזבאללה יכולת לגייס גוש חוסם של שלישי מהפרלמנט וספק רב האם האופוזיציה המפולגת תצליח לגבש הסכמה בשורותיה ולהביא לבחירתו של מועמד שיקרא תיגר על הארגון.

מחנה חזבאללה, הכולל את אמל ו"הזרם הפטריוטי החופשי", טרם הציב מועמד מטעמו בשל חילוקי הדעות בקרבו ונציגיו פעלו להכשלת הישיבות שנערכו עד כה באמצעות הצבעה בפתקים לבנים והיעדרות מהישיבות בסבב השני כדי למנוע קוורום נדרש. מסתמן כי הנהגת המחנה מבקשת להחליט תחילה על מועמד מוסכם מטעמה ולפעול להבטחת בחירתו בטרם העלאת שמו בפרלמנט. המחלוקת העיקרית היא בין המפלגות השיעיות, חזבאללה ואמל, לבין שותפתן הנוצרית, "הזרם הלאומי החופשי". לצמד השיעי יש כבר מועמד מוסכם, סולימאן

פרנג'יה הבן, מתוך מחנה חזבאללה המקורב לנשיא בשאר אל אסד ואשר בו תומך גם ראש הממשלה מיקאטי. האתגר המרכזי של חזבאללה הוא לשכנע את חתנו של עוון, ג'ובראן בסיל, העומד בראש המפלגה ומעוניין בתפקיד לעצמו, לתמוך במועמד שלו. לבסיל סיכוי נמוך ביותר להיבחר לנשיא נוכח דימויו השלילי בקרב הציבור הלבנוני ובשל הסנקציות האמריקאיות המוטלות עליו בגין קשריו עם חזבאללה. על רקע זה, גורמי חזבאללה מאשימים את ארצות הברית וערב הסעודית בהכשלת בחירת הנשיא החדש. בנאומו (11 בנובמבר) טען נסראללה כי לבנון זקוקה לנשיא בדמותו של עוון, אשר תמך בחזבאללה וזה שלא ייבהל מהעמדה האמריקנית או שניתן יהיה לקנות אותו בשוחד, בעוד המועמדים הנוכחיים קוראים לפירוק הנשק העצמאי של הארגון.

מתמונת מצב זו עולה, כי הרכב הפרלמנט והמחלוקות בין הגושים ובתוכם עלולים להוביל להמשך שיתוקה של המערכת הפוליטית הלבנונית לאורך זמן. אמנם בחירת נשיא לא תפתור את בעיותיה הקשות של לבנון, אבל תרחיש זה, אם יתממש, יקפיא לחלוטין את תהליך קבלת ההחלטות במדינה. השיתוק הפוליטי יערים קשיים נוספים בדרך הארוכה הצפויה לשיקומה של לבנון ויימנע את קידומן של הרפורמות, ש"קרן המטבע העולמית" הציבה כתנאי לקבלת הסיוע המערבי. נראה, כי הדרך היחידה ליציאה מהמבוך שנוצר היא הסכמה בין כל המחנות על מועמד פשרה, אשר יזכה בתמיכה הנדרשת על פי החוק. המועמד העיקרי ששמו הוזכר הוא מפקד צבא לבנון, ג'וזף עוון, אשר עמדותיו הפוליטיות אינן מוכרות אך הוא ידוע ביחסו הפרגמטי לחזבאללה. אלא שהוא מכחיש עד כה כל רצון להיבחר כנשיא ובכל מקרה על פי החוקה הוא נדרש לתקופת "צינון" של שנתיים, אך קיים כבר תקדים לשינוי חוק זה בהסכמה. **מבחינת ישראל**, שלה אינטרס ביציבות פנימית בלבנון, ייתכנו השלכות של הוואקום השלטוני בלבנון בשני תחומים בעיקר:

- **העימות עם חזבאללה** – נותרה בעינה השאלה האם בגבור הכאוס בלבנון חזבאללה יבחר לפעול נגד ישראל כדי להרחיב את התמיכה בו ולחזק את מעמדו כ"מגן לבנון", בעודו נישא על גל הצלחתו (כפי שהוא רואה את פני הדברים) להביא את ישראל להתפשר במשא ומתן על תיחום הגבול הימי בינה לבין לבנון? בשלב זה נראה כי קיימת סבירות גבוהה יותר לכך שמאזן ההרתעה יישמר משום הישאבותו לעיסוק בבעיותיה הפנימיות של לבנון והעליה בביקורת הפנימית כלפיו, אשר ימשיכו להוות גורם המרסן את פעילותו נגד ישראל.

- **יישום ההסכם הימי עם ישראל** – היה ולבנון תידרש לקבל החלטות בנושא, לא ברור מי יטפל בכך. עם זאת, נוכח העניין בשימור ההסכם, המשותף לגורמי הכוח המרכזיים (יו"ר הפרלמנט נביה ברי; ראש ממשלת המעבר, מיקאטי; ואפילו חזבאללה), נראה כי הם ישכילו למצוא פתרון ויפעלו להמשך יישומו, בתקווה שממשלת ישראל החדשה תכיר ביתרונותיו של ההסכם ובסיכונים שינבעו מהנסיגה ממנו גם עבור ישראל, ולא תפעל לביטולו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט